

ÇOK DENKLEMLİ LİBYA SORUNU VE TÜRKİYE

Riad Domazeti

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Domazeti, Riad. “Çok Denklemli Libya Sorunu ve Türkiye”, İNSAMER, 19.12.2019. Analiz

27 Kasım 2019 tarihinde Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasında imzalanan Deniz Yetki Alanları Anlaşması ardından, Libya'daki askerî hareketlilikte yaşanan artış dikkat çekiyor. Doğu Akdeniz jeopolitiğini etkileyen mutabakatı tanımayan Halife Hafter ve müttefikleri, Birleşmiş Milletler'in tanıdığı Feyyaz es-Serraj liderliğindeki Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne karşı askerî bir operasyon başlattı. Sahada Hafter ve kontrolündeki Libyalı ve Afrika'dan getirilen silahlı milisler bulunurken, başta Mısır olmak üzere Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan da siyasi operasyonlara destek veriyor.

Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasındaki ilişkiler yalnızca deniz yetki alanını belirleme ile sınır değil; iki ülke arasındaki ilişkiler güvenlik, askerî, ekonomik ve insani alanları da kapsayan geniş bir muhtevaya bürünmüş durumda. Yaşanan son gelişmeler, Akdeniz'deki birçok aktörü rahatsız etmiş

görünüyor. Anlaşmadan sonra talep geldiği takdirde Libya'ya asker gönderebileceğini açıklayan Türkiye'nin bu hamlesinin sahadaki güç dengelerini değiştireceğini bilen bölgesel aktörler ise, ne pahasına olursa olsun bu senaryoyu baltalamak için güç birliği yapmaya hazırlanıyor.

Bölgedeki kararlı duruşu yanı sıra her zaman uluslararası normlara ve hukuk kurallarına saygılı olduğunu ifade eden Türkiye, ulusal menfaatlerini koruyabilmek için buradaki adımları atmasındaki gerekliliğe dikkat çekiyor. Bu aşamada Türkiye'yi harekete geçiren iki önemli faktör ön plana çıkıyor. Bunlardan ilki, 2000'li yıllarla birlikte başlayan ve Akdeniz'deki enerji kaynaklarının Avrupa'ya taşınmasını öngören East-Med Boru Hattı Projesi'nin Türkiye'yi bypass ederek yürütülmesi; ikincisi de Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni küçük bir deniz parçasına hapsetmek için atılan adımlar.

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

East-Med Boru Hattı, ilk bakışta ekonomik bir anlaşma olarak görünse de aslında hem jeopolitik sınırları hem de deniz sınırlarını belirlemek üzere başlatılan girişimlerle yakından bağlantılı bir proje. Mısır, Yunanistan, İsrail ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) başını çektiği ittifak, Ocak 2019'da Mısır'ın başkenti Kahire'de "1. Doğu Akdeniz Gaz Forumu Bakanlar Buluşması" adlı bir toplantı gerçekleştirdi. Toplantıya, bahse konu ülkelerin enerji bakanları yanı sıra, sürpriz bir şekilde Ürdün ve Filistin de katıldı.

Bu foruma Türkiye'nin çağırılmaması bir yana, toplantıdan Türkiye aleyhine bir mesajın çıkması, Türkiye için bardağı taşıran damla oldu.

Kasım ayı sonunda Türkiye'nin Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile imzaladığı deniz yetki sınırı anlaşması, Türkiye'yi Antalya Körfezi'ne hapsedme girişimlerine bir cevap niteliği taşıyor. Bölgede haklarını korumak isteyen ve adil bir paylaşımından yana olan Ankara, diyalog ve iş birliği için hazır olduğunun da her defasında altını çiziyor. Bu bağlamda hiç şüphesiz bölgenin gelecekteki ekonomi politliğini şekillendirecek olan Akdeniz'deki enerji kaynaklarının paylaşımı hususunda, Türkiye'nin jeopolitik çıkarları ve deniz sınırı haklarını muhafaza etmeye çalışması kadar doğal bir süreç olamaz.

Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasındaki anlaşmanın jeopolitik etkileri, Akdeniz'e komşu ülkeler için olduğu kadar, dünya ticaret güzergâhlarının ve bölgedeki doğal gaz kaynaklarının kontrolü, dağıtımı ve tedariki konusunda rekabet hâlindeki ülkeler için de önemli. Türkiye'nin Libya ile imzaladığı anlaşma İsrail, Yunanistan, Mısır ve GKRY arasındaki Akdeniz'i paylaşma planlarına ciddi bir darbe anlamına geliyor.

Türkiye ile Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti'nin son jeopolitik hamlesinin etkileri, Libya'da sahaya yansımaya başladı bile. Kaddafi sonrası dönemde ülkenin demokratik bir sisteme geçişini engelleyen Hafter, Mısır, BAE, Fransa ve Rusya tarafından destekleniyor. Hafter kontrolündeki topraklarda askerî bir üs kuran BAE, buradaki milislere askerî, lojistik ve silah yardımında bulunuyor. Arap Baharı sürecinde özgürlük hareketlerine ve demokratik yönetimlere karşı hasmane bir tutum alan

BAE, Ortadoğu'daki tüm darbe yanlısı güçleri finansal ve askerî olarak destekliyor. Türkiye karşıtı bölgesel ve küresel geniş bir cephe oluşturmaya çalışan BAE, bu amaçla yürüttüğü girişimlerine hız vermiş durumda. Bu çerçevede BAE veliaht prensi Muhammed b. Zayed'in yıl içinde GKRY yönetimi ile görüşmeler gerçekleştirdiği de biliniyor.

Sisi cuntası ile yönetilen Mısır da Libya'daki bölünmüşlüğün ve istikrarsızlığın temel nedenlerinden biri. Hafter'e askerî araç, drone ve orta

büyükte askerî ekipmanlar sağlayan Mısır yönetimi, ayrıca kendisi ile iş birliği yapan BAE'nin finansmanı ile uluslararası arenada Hafter'in meşruiyetini arttırmak için diplomasi ve lobi desteği veriyor. Son olarak ABD Başkanı Donald Trump ile görüşen Hafter'in bu görüşmesini, yüklü bir meblağ karşılığında BAE'nin ABD'deki lobisinin ayarladığı ifade ediliyor. Hem Akdeniz gazı ile ilgili planları hem de Libya'nın doğusu ile ilgili hesapları tutmayan Sisi rejimi, Hafter'i kışkırtarak Türkiye karşıtı cephede yer almaya sevk ediyor.

Hafter'e farklı amaçlarla destek veren Avrupa ülkeleri arasında ise Fransa öne çıkıyor. Fransa, Avrupa'nın enerji alanındaki bağımsızlığını Libya'daki enerji kaynaklarını kontrol ederek sağlayabileceğine inanıyor. Bunun

*Fransa,
Avrupa'nın
enerji alanındaki
bağımsızlığını
Libya'daki enerji
kaynaklarını
kontrol ederek
sağlayabileceğine
inanıyor.*

için de NATO'nun Libya'ya yönelik askerî müdahalesinde öncü rol oynayan Fransa, bu konumunu güçlendirmek istiyor. Geçmişte Afrika'nın büyük bölümünü sömüren Fransa, başlarda Libya'daki tarafların diyalog ve müzakerelerini destekliyor görünse de sonradan Libya'nın güneyinde, petrol yataklarının bulunduğu bölgedeki aşiretleri, özellikle de Tebuları silahlandırmaya başladı. Onlara Tebuistan adında bir devletin sözünü de veren Fransızlar, Fizan bölgesiyle ilgili stratejik hesaplar yapıyor.

Rusya'nın Libya'daki dış politikası ise pragmatist yaklaşımın en çarpıcı örneklerinden birini yansıtıyor. Darbeci Hafter'i destekleyen ülkelerin başında gelen Rusya, bu sayede Mısır sınırına yakın Libya topraklarında bir askerî üs kurdu. Libya'nın enerji kaynakların Avrupa'ya gitmemesi ve Avrupa'nın Rusya'ya olan enerji bağımlılığının devam etmesi için Libya'daki istikrarsızlığa yatırım yapan Rusya; Türkiye ve Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti arasındaki anlaşmadan en çok rahatsızlık duyan ülkelerden biri oldu. Rus Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Maria Zaharova, Rusya'nın önümüzdeki yıl Berlin'de yapılması planlanan Libya ile ilgili uluslararası toplantıyı dahi engelleyebileceğini açıkladı.

*Rusya,
Libya'nın enerji
kaynakların
Avrupa'ya
gitmemesi ve
Avrupa'nın
Rusya'ya
olan enerji
bağımlılığının
devam etmesi
için Libya'daki
istikrarsızlığa
yatırım
yapmakta.*

Sahadan edinilen bilgilere göre, Rus paralı askerlerinden oluşan *Wagner* şirketi, Hafter milislerini komuta ederek cephede meşru hükümete bağlı orduya karşı savaşmalarına yardım ediyor. Rusya açık bir şekilde Hafter'i ve ona bağlı güçleri desteklese de Türkiye'nin desteklediği Serraj hükümeti hâlâ ülkenin tek meşru temsilcisi olarak kabul ediliyor. Türkiye'nin Libya'ya asker gönderme ihtimalinin konuşulduğu bugünlerde, Rusya'nın da Türkiye karşıtı cephede yer alması ihtimali bulunuyor. Rusya'nın Suriye'deki hâkimiyeti, Akdeniz'de -şimdiye kadar açıkça olmasa da- kendini bir aktör olarak takdim etme stratejisinin en önemli ayaklarından birini oluşturuyor. Mevzuya bu çerçeveden bakıldığında da Rusya'nın Libya ile ilgili tutumunun pek kolay değişmeyeceği tahmin edilebiliyor.

Kısacası, Libya'da yaşananlar sadece bu ülkenin geleceğini değil, bu ülke üzerinden bölgesel ve küresel hesaplaşmalarını yürüten güçlerin siyasetini de etkileyecek görünüyor. Önümüzdeki günlerde Türkiye'nin Libya konusunda atacağı adımların, bölgenin diğer kriz alanlarında iş birliği içinde olduğu Rusya, ABD, BAE, Suudi Arabistan ve Avrupa Birliği ülkeleri ile ilişkilerine de farklı yansımaları olabilir.